

Streszczenie rozprawy doktorskiej mgr Mileny Bykowskiej „Badania historyczne w procesie identyfikacji skazanych na karę śmierci przez wojskowe sądy rejonowe i rozstrzelanych w Polsce w latach 1944-1956”

Współczesna technologia umożliwia identyfikację tożsamości więźniów skazanych na karę śmierci przez wojskowe sądy rejonowe i rozstrzelanych w Polsce w latach 1944-1956 w oparciu o analizę materiału DNA. W moim przekonaniu tego rodzaju badania są odpowiedzią na potrzeby większości rodzin poszukujących szczątków bliskich zagrzebanych w anonimowych mogiłach. Z procesem wiąże się jednak wieloetapowe działanie, a kluczowe w nim są narzędzia dostarczane przez inne dziedziny nauki. Wbrew powszechnej opinii, badania historyczne w procesie przywracania tożsamości ofiarom represji politycznych lat 1944-1956 umożliwiają nie tylko lokalizowanie utajnionych mogił, ale wspomagają je na każdym etapie, stając się kluczowymi na poziomie prac laboratoryjnych. Moim celem było wykazanie roli źródeł historycznych oraz możliwości wynikających z wykorzystania narzędzi dostarczanych przez różne, często odmienne inne dziedziny nauki. Interdyscyplinarności procesowi nadają właśnie badania historyczne, które towarzyszą i wzajemnie przenikają z informacjami dostarczonymi przez narzędzia z kręgu archeologii, antropologii, medycyny sądowej oraz genetyki.

W dysertacji zaprezentowałam rolę analizy materiałów źródłowych wykorzystanych na poszczególnych etapach skomplikowanego procesu identyfikacji, dlatego ma ona charakter problemowy. Jej układ zdeterminowany został logicznym wywodem – takim, jaki charakteryzował historyków rozpoczynających tego typu badania w Polsce. Informacji na przywołany temat poszukiwali oni początkowo w dokumentacji wytworzonej przez służby odpowiedzialne za zbrodnie popełnione na przeciwników politycznych w wyżej wymienionym okresie. Po negatywnej weryfikacji hipotezy zwrócili się w kierunku poszukiwań świadków lub przypadkowych obserwatorów potajemnych pochówków, co okazało się jeszcze bardziej wymagającym zadaniem. Największą skutecznością w zakresie lokalizowania utajnionych mogił wykazali historycy wykraczający swym podejściem badawczym poza ramy utartych schematów, poszukujący informacji w aktach wytworzonych przez jednostki administracyjne nekropolii lub natrafiający na tę faktografię przy okazji zgłębiania innej problematyki.

Zasadniczą część wywodu dysertacji poświęciłam prezentacji roli analizy historycznej w zakresie tworzenia listy ofiar oraz członków ich rodzin, w celu pobrania materiału DNA do dalszych nadań. Opisałam wszystkie źródła historyczne wykorzystywane w procesie identyfikacji dokonując podziału ich w oparciu o grupy ujęte pod kątem problemowym.

Krytyczne odniosłam się do ich wartości, przeanalizowałam przydatność w procesie, zastosowałam również perspektywę porównawczą oraz sposoby weryfikacji faktograficznej na wybranych przykładach. Przeprowadziłam kwerendę w materiałach wytworzonych przez funkcjonariuszy aparatu bezpieczeństwa PRL pod kątem pozyskania informacji o profilu biologicznym (cechach fizycznych tj.: płeć, wiek, kolor oczu czy włosów), które umożliwią wstępne typowania ofiar w momencie rozpoczęcia badań laboratoryjnych. Wykazałam, iż współdziałanie różnych dyscyplin naukowych prowadzi do uzyskania informacji, których wykorzystanie byłoby niemożliwe przy pominięciu narzędzi badawczych z zakresu innych dziedzin.

Wieloetapowość procesu identyfikacji skazanych na karę śmierci i rozstrzelanych na mocy wyroków wojskowych sądów rejonowych w Polsce w latach 1944-1956 wymagało szerszego omówienia tego zjawiska, zwłaszcza w kontekście badań historycznych wykorzystywanych na każdym z jego etapów. Niniejsze opracowanie stanowi próbę refleksji metodologicznej uprawianej na poziomie warsztatu badawczego historyka w oparciu o zwerbalizowane doświadczenia interdyscyplinarnych zespołów przywracających tożsamość więźniom politycznym rozstrzelanym w latach 1944-1956.